

การประเมินในศิลปศึกษา

Assessment in Art Education

อริยพร คุโรดะ

บทคัดย่อ

การประเมินในศิลปศึกษาเป็นการประเมินการเรียนรู้ที่เน้นความสมดุลของเป้าหมายการประเมิน 3 ประการ คือ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะภายใน ที่สะท้อนพฤติกรรมนิสัยทางศิลปะไปสู่คุณภาพของผลงานศิลปะ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาความก้าวหน้าการเรียนรู้ทางศิลปะของผู้เรียนโดยอาศัยสื่อทางศิลปะ เช่น เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินในระหว่างดำเนินกระบวนการของการเรียนรู้หรือการประเมินแบบย่อยเป็นเรื่องสำคัญที่มักถูกมองข้ามและไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับการประเมินผลงานศิลปะ ซึ่งการประเมินกระบวนการจะเป็นการประเมินที่สามารถสะท้อนถึงคุณลักษณะเชิงคุณภาพด้านในของผู้เรียนได้ดี สามารถประเมินได้โดยครู นักเรียน และเพื่อนร่วมชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นความเข้าใจในปรัชญาเครื่องมือ วิธีการและเครื่องมือประเมินแบบย่อยในการประเมินศิลปศึกษา อีกทั้งความเข้าใจในหลักการแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนโดยอาศัยการประเมิน จะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้สอนศิลปะให้รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างในการที่จะพัฒนาผู้เรียนได้ต่อไป เพื่อช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้มากที่สุด

คำสำคัญ: ศิลปศึกษา / การประเมินในศิลปศึกษา / การประเมินแบบย่อยในศิลปศึกษา

Abstract

Assessment in art education is the assessment of learning, focusing on the balance of three objectives: the cognitive process, art skills and inner social behavior, which reflect the quality of their work. During the art learning process, an assessment in art education is best described as a process aiming to develop the artistic progress using art content through art activities. The formative assessment methods used by teachers, self and peer on an

ongoing basis help students achieve to the best of their abilities and this is the most important part of the learning process. In the traditional assessment methods in art education, the learning process of the learners while making artwork was not as important as the work of art itself. Formative assessment reflects on the intrinsic qualities of the learners, which is often overlooked in the process of assessment. The philosophy, tools and methods of art education assessment will help art teachers understand what has changed in students. Using the guiding principles of art education in order to enhance the development of learners is enabled through the use of formative assessment.

KEYWORDS: ART EDUCATION / ASSESSMENT IN ART EDUCATION / FORMATIVE ASSESSMENT IN ART EDUCATION

การประเมินความเข้าใจในศิลปะของผู้เรียนเป็นความท้าทายที่หลากหลาย เนื่องจากต้องประเมินทั้งผลงานศิลปะและกระบวนการเรียนรู้ศิลปะศึกษา อันประกอบด้วย เนื้อหาศิลปะ ทักษะทางศิลปะ และพฤติกรรมการเรียนรู้ เพื่อที่จะเข้าใจถึงการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับระหว่างการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ความสำคัญของการประเมินสุนทรียภาพของผู้เรียนจึงอยู่ที่ การตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะว่ามีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างไร ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งครูและผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญ และรู้จักองค์ประกอบสำคัญ ของการประเมินพัฒนาการทางสุนทรียภาพผ่านกระบวนการเรียนการสอน ศิลปะ เนื่องจากสุนทรียภาพส่งผลต่อพัฒนาการทางความคิด สติปัญญา อารมณ์ และสังคม อย่างสมดุลในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

การนำศิลปะมาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่าน “กิจกรรมการสร้างสรรค์ศิลปะ” ตามเนื้อหาสาระหลัก ๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตร หรือตามการคัดสรรของครูหรือผู้ปกครอง จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจศิลปะหรือความงามได้ดีขึ้น เพราะการสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะต่าง ๆ เป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจตนเอง ทำให้เด็กได้เริ่มต้นพัฒนาโลกทัศน์มุมมอง ความเข้าใจในตนเอง ขยายพรมแดนไปสู่ความเข้าใจคนอื่นมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการทาง ศิลปะและศิลปศึกษา

อย่างไรก็ตาม การประเมินพัฒนาการสุนทรียภาพของผู้เรียนนั้น ครูส่วนใหญ่ มักจะประเมินจากผลงานศิลปะ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการสร้างสรรคงานศิลปะเท่าใดนัก นอกจากนั้น ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้ปกครองและสังคมเกี่ยวกับการประเมินผลงานศิลปะ ยังทำให้การประเมินเพื่อพัฒนา นักเรียนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น การทำให้ครูศิลปะ เข้าใจแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนโดยอาศัย “การประเมิน” และเครื่องมือประเมินที่สามารถช่วยให้รู้ว่าคุณเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างเพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ต่อไปจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ความสำคัญของศิลปะและศิลปศึกษา

โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว ชอบความสุข ความสบายกาย สบายใจ ลึก ๆ ภายในจิตของเราจึงแสวงหาสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอ เพราะอยู่ในร่างกายของมนุษย์เรามีเมล็ดพันธุ์แห่งความงาม ความดีอยู่ในตัว และพร้อมที่จะเชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่มีคุณสมบัติคล้ายกัน แต่ปัญหาคือ เรามักไม่รู้ว่า อะไรบ้าง คือ สิ่งที่เราเรียกว่าความงาม ความงามคืออะไร ความงามสร้างขึ้นได้อย่างไร หรือความงามให้ความหมายกับตัวเราอย่างไร ความสงสัยเหล่านี้ เป็นบ่อเกิดของการเริ่มต้นที่จะแสวงหาคำตอบ และการแสวงหาคำตอบดังกล่าว ก็ทำให้ได้ “ความรู้” เกี่ยวกับสิ่งที่งามและวิธีการสร้างสรรค์ความงามที่หลากหลาย อันแสดงให้เห็นถึงความพยายามทำความเข้าใจเมล็ดพันธุ์แห่งความดีความงามภายในตนเอง อย่างไรก็ตาม วิธีการที่จะเข้าถึงความหมายของความงามที่ดีที่สุด คือ การเข้าถึงและเข้าใจได้ด้วยตนเองเท่านั้น

“ทฤษฎีแบบ” (Theory of Forms) ของพลาโต (Plato อ้างถึงใน Macintosh, 2012) ระบุว่า สรรพสิ่งในโลกมนุษย์เป็นเพียงภาพจำลองของแบบหรือภาพสะท้อนของแบบ ดังนั้น ความงาม ความจริง ความดี จึงเป็นสรรพสิ่งหนึ่ง ที่พลาโตนำมาใช้อธิบายว่า การเข้าถึงความงามใน “แบบความงามที่แท้จริง” ได้นั้น “ศิลปะ” ถือว่าเป็นสิ่งที่ใกล้เคียง “แบบ” ที่สมบูรณ์ของความงามมากที่สุดในบรรดาสรรพสิ่งทั้งปวง แนวคิดนี้ของพลาโตทำให้ ศิลปะมีสถานะเป็นเพียง “การลอกเลียนแบบ” จาก “แบบ” ที่สมบูรณ์สูงสุด ซึ่งแนวคิดนี้ ส่งทอดมาสู่ Rosalind Hursthouse (อ้างถึงใน Janet, 2013) ที่ระบุว่า “...ศิลปะเป็นเพียงภาพลวงตา เป็นการรวมตัวกันของรูปลักษณ์ภายนอก เช่นเดียวกันภาพสะท้อนในกระจกหรือเงาบนผนัง”

อย่างไรก็ตาม ศิลปะก็เป็นตัวแทนที่ดีของการเข้าถึงปรัชญาที่ว่าด้วยความงาม ดังที่ พระไพศาล วิสาโล (2552) ยกย่องว่า ศิลปะยังสามารถเป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดความดีขึ้นได้

ความงาม ความจริง และความดีจึงมีใช้สิ่งที่แยกจากกัน กล่าวได้ว่า หน้าที่สูงสุดของศิลปะก็คือ ประสานความงาม ความดี และความจริงให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั่นเอง

เมื่อศิลปะเข้ามาในระบบการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ ศิลปะจึงได้ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกสมมติไปสู่โลกแห่งความจริง โดยแนวคิดของพลาโตได้เป็นกลยุทธ์เชื่อมโยงความสัมพันธ์นั้นไปสู่แนวทางการสอนเพื่อการเข้าถึงความจริงในระดับพื้นฐานของตนเอง นั่นคือการได้ลงมือสร้างสรรค์ศิลปะ (ความงาม) หรือการได้ใกล้ชิดความงามใด ๆ ในทางใดทางหนึ่ง เราก็จะสามารถเข้าถึงความงามที่แท้จริงหรือเข้าถึงแบบที่สมบูรณ์ได้นั่นเอง การเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นความพยายามของการเดินบนเส้นทางของความดีงามและเป็นเส้นทางเดียวกับการไปสู่ความจริงระดับปรมาตม์ ศิลปะในความหมายของพลาโตจึงเป็นตัววางที่จะทำให้ผู้คนเข้าถึงความจริง ถึงแม้จะเป็นทางอ้อม แต่ก็มีความสำคัญมากพอที่จะทำให้เราเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสถึงความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งไม่มีความจริงใดจะจริงเท่ากับการที่เราได้รู้สึกได้เอง โดยที่ไม่ใช้ความคิดเชิงเหตุผล ด้วยเหตุนี้ศิลปะจึงเป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่ง ที่ทำให้เราเข้าถึงศักยภาพภายในตัวเราอย่างชัดเจน นอกเหนือจากการใช้ความคิดเชิงเหตุผล

การเรียนการสอนรายวิชาศิลปะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เป็นแม่แบบของการจัดการศึกษาภาคบังคับกลับมีสัดส่วนน้อยมาก คือ เพียงสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 1-2 ชั่วโมง ทั้งที่เป็นรายวิชาที่สร้างโอกาสให้มนุษย์ได้เรียนรู้เรื่องความงาม และเป็นวิชาที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถเป็นมนุษย์ ซึ่งสัดส่วนเวลาดังกล่าวนั้น ยังไม่มากพอที่จะพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนให้เข้าถึงความจริงที่ว่า ความดีและความงามเท่านั้นที่สามารถหล่อเลี้ยงให้เกิดความสุขและสันติสุขระหว่างกัน เอลเลียต ไอสนอร์ (Elliot Eisner) ศาสตราจารย์ทางด้านศิลปะและการศึกษา และเป็นหนึ่งในผู้นำด้านการศึกษาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงศักยภาพของศิลปะในการพัฒนาการเรียนการสอนของเด็กและเยาวชน ได้กล่าวถึง “10 Lessons the Arts Teach” ที่นำมาสอนให้กับเด็ก ๆ ไว้ในหนังสือ The Arts and the Creation of Mind (Eisner, 2002) สรุปได้ ดังนี้

- 1) ศิลปะช่วยให้เด็กตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในเชิงคุณภาพ ซึ่งต่างจากหลักสูตรอื่น ๆ ที่มักมีคำตอบและกฎตายตัว
- 2) ศิลปะสอนให้เด็กรู้ว่าทุกปัญหามีวิธีการแก้มากกว่า 1 วิธี และทุกคำถามมีมากกว่า 1 คำตอบเสมอ
- 3) ศิลปะช่วยให้เด็กมีกระบวนการทัศน์และมุมมองต่อโลกหลากหลาย และสอนเด็กให้รู้ว่า การตีความหรือให้ค่าความหมายใด ๆ ต่อโลกภายนอกนั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของเรา

4) ศิลปะสอนให้เด็กรู้ว่า รูปแบบที่ซับซ้อนของการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้นได้ไม่บ่อย แต่การเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ จะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้น การเรียนรู้ในศิลปะต้องใช้ “ความสามารถ” และ “ความเต็มอกเต็มใจ” ยอมรับเรื่องเหนือความคาดหมายที่อาจจะเกิดขึ้นขณะทำงานศิลปะอย่างไม่คาดหวัง

5) ศิลปะสะท้อนสัจธรรมได้กระจ่างแจ้งกว่าการอธิบายด้วยตัวอักษร ถ้อยคำ หรือตัวเลขใด ๆ ดังนั้น เพียงแค่ “ภาษา” จึงไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้นิยามการรับรู้ของเรา

6) ศิลปะสอนให้รู้ว่า ความแตกต่างเพียงจุดเล็ก ๆ สามารถสร้างผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ได้ เพราะศิลปะสามารถสื่อในส่วนที่เป็นรายละเอียดได้

7) ศิลปะสอนทั้งการคิดทะลุกรอบและคิดตามเนื้อหาทฤษฎี ศิลปะทุกรูปแบบจะสื่อสารด้วยวิธีการบางอย่าง ทำให้จินตภาพให้กลายเป็น “ทัศนภาพ”

8) ศิลปะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะนำเสนอเรื่องที่อธิบายเป็นคำพูดไม่ได้ เมื่อเด็ก ๆ ต้องตอบว่า งานศิลปะใดที่กระทบใจพวกเขา หรือทำให้เขาแสดงความรู้สึกของตนออกมาได้ เด็ก ๆ จะต้องค้นหา สัมผัส รับรู้จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึกภายในของตนเอง เพื่อให้ได้คำตอบมาสร้างงานศิลปะ

9) ศิลปะช่วยให้มีประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้จากที่อื่น ๆ และผลของเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น ทำให้เราพบว่า เรามีศักยภาพและความสามารถที่จะค้นพบและเรียนรู้ความรู้สึกใหม่ ๆ ได้เสมอ

10) หลักสูตรวิชาศิลปะในโรงเรียนเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้เด็ก ๆ รับรู้ถึงความสำคัญของ “ศิลปะ” ตามความเชื่อของผู้ใหญ่

เป้าหมายการศึกษาศิลปะ: เราต้องการเห็นอะไรเกิดขึ้นกับผู้เรียน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งระดับปัจเจกและโดยรวมในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความแตกต่างหลากหลาย และมีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องที่มีความท้าทายหลากหลายมากขึ้น ศิลปะประเภทต่าง ๆ จึงนับเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของการพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและโลกภายนอก อันประกอบด้วยสมาชิกครอบครัว ผู้คนในโรงเรียนอย่างเพื่อนร่วมชั้น นักเรียนชั้นอื่น ๆ หรือครู ตลอดจนผู้คนในชุมชน จังหวัด ประเทศ หรือคนชาติอื่น ๆ ดังนั้น การเรียนรู้ศิลปะจึงต้องพลิกเป้าหมายและบทบาทในลักษณะที่ “เปลี่ยนอย่างสิ้นเชิง แบบจากหน้ามือเป็นหลังมือ เพื่อเข้าสู่หัวใจหรือแก่นสำคัญของความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้”

ดังนั้นครูศิลปะจึงควรพิจารณาทบทวนการจัดกระบวนการเรียนรู้ศิลปะในชั้นเรียนอย่างละเอียดประณีต ให้มีความสำคัญกับการสังเกตผู้เรียนในชั้นเรียนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

และคำนึงถึงผลลัพธ์ว่า “เราต้องการเห็นอะไรเกิดขึ้นในชั้นเรียนและผู้เรียน” เพื่อนำไปกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และการประเมินผลที่ให้คุณค่ากับผลงานศิลปะ และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง การจัดการเรียนรู้และการประเมินการเรียนรู้ที่มีความเข้มข้นในบรรยากาศที่ผ่อนคลายสามารถดำเนินการได้ตามแนวทาง ดังนี้

1. ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดวัตถุประสงค์และผลการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เน้นการพัฒนาทักษะที่เฉพาะเจาะจงทางศิลปะ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์นั้นด้วย
2. จัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน (เสมือนการลำดับเนื้อหาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์)
3. จัดกระบวนการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และทักษะปฏิบัติควบคู่กัน
4. จัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้งผู้สอนและผู้เรียน
5. ประเมินผลที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจหลักการและแนวคิดของผู้เรียน ที่ได้รับจากกระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการทัศน์ในการประเมินผลในศิลปศึกษาแบบเก่าที่ปัจจุบันยังใช้อยู่ คือ การใช้เครื่องมือตามแบบดั้งเดิม (Traditionally methods) เช่น การใช้แบบทดสอบ แบบประเมินความคิดเห็น การประเมินเปรียบเทียบนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปตามลำดับขั้นตอน การสอนก็มีขั้นตอนที่ชัดเจน และแรงจูงใจของผู้เรียนมาจากภายนอกซึ่งไม่ได้เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง การประเมินตามกระบวนการทัศน์แบบเดิมนี้อาจได้ช่วยสนองตอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่าที่ควร

การประเมินกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ควรนำมาใช้ในการประเมินการเรียนรู้ศิลปะของผู้เรียน คือ การประเมินแบบย่อย (Formative assessment) เพราะช่วยทำให้ครูสามารถตรวจสอบได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไร และจะมีการพัฒนาอย่างไรต่อไป ในขณะเดียวกัน นักเรียนก็มีส่วนร่วมในการประเมินมากขึ้น ทั้งประเมินตนเองและประเมินเพื่อน และครูยังสามารถนำผลสะท้อนการเรียนรู้ในเชิงคุณภาพมาตั้งเป้าหมายสำหรับการเรียนรู้ต่อไปได้อีกด้วย

การประเมินกระบวนการทัศน์ใหม่ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการประเมินตนเองและการประเมินเพื่อนร่วมชั้นมากขึ้นเช่นนี้ ส่งผลต่อคุณภาพการประเมินในชั้นเรียนศิลปะ เพราะการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักเรียน เช่น จากการสนทนาพูดคุย การแสดงความคิดเห็นในผลงานของตนเอง การรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์หรือคำชื่นชมของเพื่อนในระหว่างการทำงานศิลปะ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้นักเรียนกระตือรือร้นแล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ทั้งคำพูดและการแสดงออกทางศิลปะอีกด้วย

หลักการประเมินการเรียนรู้ศิลปะที่มีคุณภาพ

หลักการประเมินตามหลักวิชาของการวัดและประเมินผลมีทั้งแบบที่ทำให้เกิดความรู้สึกแบบ Hard-side เพราะมีคำสำคัญที่นำมาพิจารณาในการประเมินที่ให้ความเป็นกรอบหลักการ เช่น ประสิทธิภาพของเครื่องมือ ความเที่ยงตรง ความถูกต้อง การวัดให้ตรงกับจุดประสงค์ การใช้ผลของการวัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดกับแบบที่ทำให้เกิดความรู้สึกแบบ Soft-side เช่น คำนึงถึงความยุติธรรมใจเป็นกลาง คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียนและธรรมชาติของวิชา

การประเมินผลงานศิลปะโดยทั่วไป มักอิงกับความรู้สึของผู้ประเมิน ทำให้มีลักษณะเป็นอัตวิสัย (Subjective) ทั้งนี้ เพราะศิลปะเป็นแขนงของปรัชญาที่เน้นเรื่องของคุณค่า (Axiology or value) แม้ว่าปรัชญาจะมุ่งเน้นการคิด แต่ก็ส่งเสริมให้คิดเรื่องคุณค่าที่มนุษย์แต่ละคนมีและที่แต่ละคนเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญกับการให้คุณค่าแก่สังคมด้วย ดังนั้น การประเมินในทางศิลปะจึงให้ความสำคัญที่ Being ของนักเรียนแต่ละคน ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้อให้เกิดความสมบูรณ์ ได้แก่ สถานที่ สถานการณ์ในห้องเรียน บทบาทของครูและวัฒนธรรมในชั้นเรียน ในการที่จะพัฒนาเด็กที่แตกต่างกันจึงต้องละเอียด และทำให้เด็กเห็นวิถีทางในการพัฒนาตนเองต่อไป

Beattie (1997) ได้เสนอหลักการประเมินคุณภาพในชั้นเรียนศิลปะเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ สรุปได้ดังนี้

1. การประเมินควรมุ่งเน้นที่ผู้เรียนและกำกับโดยครู เนื่องจากความต้องการความสนใจ และรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนมีความแตกต่างหลากหลาย ครูจึงต้องวางแผนกลยุทธ์และออกแบบวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้และเครื่องมือประเมินแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการประเมินขึ้นในชั้นเรียน และนักเรียนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดหรือสร้างเกณฑ์ประเมินร่วมกันกับครู

2. การประเมินควรเป็นการสนับสนุนกระบวนการจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้บรรลุจุดประสงค์ของวิชา ไม่ใช่เป็นการรบกวนหรือเป็นอุปสรรคที่ทำให้การสอนหยุดชะงัก

3. การออกแบบการประเมินที่ดีของครูจะทำให้สามารถวัดระดับความรู้ต่าง ๆ ของนักเรียนได้ แบบการประเมินจึงต้องสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และทักษะของนักเรียน ส่วนสำคัญของประเมินงานศิลปะ คือ การรับรู้การแสดงออกทางสุนทรียภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นส่วนที่ซับซ้อนที่สุด และไม่มีเกณฑ์การประเมินใดหรือกลยุทธ์ใดเพียงตัวใดตัวหนึ่งที่ใช้ได้อย่างครอบคลุมในการวัดสุนทรียภาพและความสามารถของผู้เรียนทั้งหมด ทั้งการประเมิน

กระบวนการ ประเมินผลงาน ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาทางทฤษฎีหรือปฏิบัติ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องมีวิธีการที่มั่นใจได้ว่าผู้เรียนเกิดการรับรู้เชิงสุนทรียภาพขึ้นในการเรียน

4. การประเมินเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง และให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้รับเข้ามาอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นที่การเตรียมข้อมูลเพื่อการประเมินในครั้งต่อไป กระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพจะให้ข้อมูลทั้งปัญหาที่ควรปรับปรุง จุดเด่น อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข ให้ความช่วยเหลือ และพัฒนานักเรียนได้ในระยะต่อไป ผลการประเมินครั้งล่าสุดจะมีความตรงมากกว่าข้อมูลเดิมที่ได้จากการประเมินครั้งก่อนหน้า

5. การประเมินควรเป็นไปตามบริบทและเป็นการประเมินตามสภาพจริง การประเมินที่มีประสิทธิภาพจะสามารถเข้าถึงความต้องการของนักเรียน สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และเสริมสร้างบรรยากาศของการเรียนในชั้นเรียน สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก คือ โรงเรียนและชุมชนได้ การประเมินที่ดีจะหมายถึงความรวมถึงการประเมินตามสภาพจริง จากเป้าหมายของวิชาไปสู่วิธีการที่เฉพาะเจาะจงของการสอนในเนื้อหาสาระทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ในแต่ละครั้ง ซึ่งผู้เรียนจะได้รับกระบวนการเรียนรู้จากผู้สอนที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ทั้งเนื้อหาและวิธีการ

6. การประเมินที่ให้ข้อมูลที่สมดุลอย่างลงตัวเหมาะสม มาจากการประเมินทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้สามารถขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ให้ก้าวหน้าได้ จุดประสงค์ของการประเมินย่อย คือ รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งผลการประเมินแต่ละครั้งอาจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรืออาจเห็นพฤติกรรมใหม่ที่แย่ง การประเมินในชั้นเรียนที่ดีจะเน้นที่การประเมินย่อยมากกว่าที่จะประเมินแบบรวม (Summative assessment) ปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียว

7. การประเมินที่มีคุณภาพในชั้นเรียนศิลปะเน้นการประเมินทั้งกระบวนการทำงาน และผลงานของนักเรียน แต่ผู้สอนสามารถเลือกประเมินเฉพาะกระบวนการทำงานก็ได้ หรือจะประเมินเฉพาะผลงาน หรือประเมินทั้งสองอย่าง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการประเมินว่า ต้องการประเมินผลงาน (Product) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการกระบวนการทำงาน เช่น ได้ภาพวาดงานปั้น รายงานการเขียนวิจารณ์งานศิลปะ หรือรายงานการค้นคว้าแต่ละยุคสมัยของประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือประเมินกระบวนการ (Process) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงาน อันนำไปสู่การได้ผลงานศิลปะ หรือความรู้ และทักษะที่พัฒนาขึ้นจากการปฏิบัติงาน ได้แก่ การสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ การตีความ การประเมินค่า การนำเสนอ ข้อขัดแย้ง

8. การประเมินเป็นการให้โอกาสนักเรียนที่จะได้ทบทวนและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ผลงาน รวมถึงการปรับปรุงกระบวนการทำงานต่าง ๆ สำหรับการเรียนครั้งต่อไป นักเรียนมี โอกาสที่จะตรวจสอบและประเมินการทำงานของตนเองเมื่อได้รับมอบหมายชิ้นใหม่ เช่น แนวความคิด ผลงาน ขั้นตอนการทำงาน ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของผลงานตนเอง เมื่อเทียบกับครั้งแรก หลักการประเมินในข้อนี้จะช่วยให้ครูศิลปะเห็นความก้าวหน้าและ พัฒนาการของนักเรียน การประเมินตนเองของนักเรียนและการปรับปรุงแก้ไขใหม่จะคล้าย กับสภาพการประเมินจริงของศิลปิน ที่มีการทบทวนการทำงาน การคิด และการปรับปรุง งานหรือการเขียนอยู่เสมอ

9. การประเมินผลงานศิลปะควรสอดคล้องกับการประเมินความรู้ 6 ระดับ ตาม Bloom's Taxonomy of Objectives ดังนี้ 1) ประเมินความรู้ตามเนื้อหาวิชา ด้านความ ถูกต้อง แนวคิด และเนื้อหาทางด้านศิลปะ 2) ประเมินความรู้ด้านทักษะและกระบวนการ ความสามารถในการบูรณาการไปสู่เนื้อหาวิชา เรียกว่า Procedural knowledge (specific course of action) 3) ประเมินความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการนำความรู้ไปปรับใช้ในสถานการณ์ ต่าง ๆ ตามต้องการ เรียกว่า Conditional knowledge 4) ประเมินความรู้ที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนทราบจุดแข็งและจุดบกพร่องของตน ทั้งสาระความรู้โดยทั่วไป และความรู้เฉพาะในวิชา ศิลปะ ที่เรียกว่า Metacognitive skills 5) ประเมินความรู้ที่เกี่ยวกับทักษะเฉพาะตัว เช่น ความชำนาญในการใช้เครื่องมือและขั้นตอนการเขียนภาพ 6) ประเมินความรู้ในเชิงเจตคติ ทักษะนิสัย ลักษณะนิสัย สิ่งสนใจ ความสนใจ การรู้คุณค่า ความชอบ หรืออารมณ์ และลักษณะ บุคลิกภาพ

10. การประเมินควรตอบสนองต่อความงอกงามทางความคิด การเพิ่มพูนสติปัญญา และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน รวมถึงการมีพฤติกรรมที่สร้างสรรค์สูงขึ้น เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

11. การประเมินควรทำให้ได้ข้อมูลความคิดเดิมและความเข้าใจผิดของนักเรียนที่มี มาก่อน ซึ่งมีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ เช่น ผลการสอบประเด็นที่เรียนรู้ ใหม่ไม่ผ่านเพราะความเข้าใจผิดที่มีมาแต่เดิม ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ ให้เหมาะสมเมื่อต้องสอนความรู้ใหม่ และควรมีข้อมูลเบื้องต้นว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจเรื่องที่จะ เรียนหรือไม่ อย่างไร มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่ติดตัวนักเรียนมาก่อนหรือไม่ และอะไรที่เป็น ความรู้ที่นักเรียนเรียนรู้ในปัจจุบัน

12. การประเมินควรทำอย่างยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับเนื้อหา และ ประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน จัดบรรยากาศในการประเมิน และคำนึงถึงความแตกต่าง

ของนักเรียนแต่ละคน

13. การประเมินควรอิงมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสาระศิลปะ เพื่อให้รูปแบบการประเมินได้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และควรให้นักเรียนเขียนสะท้อนผลการเรียนรู้ ประเมินความสามารถของตนเอง ตามประเด็นที่ระบุในมาตรฐานการเรียนรู้ และมีประเด็นสำหรับการปรับปรุงแก้ไขการเรียนของตนเอง

14. การประเมินเป็น “เกณฑ์อ้างอิง” และเป็น “จุดเปรียบเทียบ” ความสามารถของนักเรียน เมื่อเทียบกับผลการประเมินที่ผ่านมาของนักเรียนคนเดียวกัน การใช้ผลการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ระหว่างนักเรียนแต่ละคน ทำให้ทราบพัฒนาการความก้าวหน้าของนักเรียนรายบุคคลได้ไม่ชัดเจน ดังนั้น ครูจึงควรประเมินเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการรายบุคคล เพื่อให้สามารถชี้ชัดถึงปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน หรือเทียบกับความสามารถเดิมของนักเรียนเป็นรายบุคคล

15. การประเมินผลควรสะท้อนกระบวนการและผลการเรียนรู้แบบร่วมมือในการเรียนศิลปะ แบบร่วมมือกันระหว่างครูและนักเรียน และแบบร่วมมือร่วมใจระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง (Cooperative learning) ช่วยให้นักเรียนจะประสบความสำเร็จ เช่น บรรยากาศของชั้นเรียนในการเรียนรู้เรื่องความงาม (สุนทรียศาสตร์) นักเรียนจะมีการอภิปรายร่วมกัน มีการโต้แย้ง หรือมีการสนทนากลุ่ม หรือถ้าเป็นการเรียนศิลปะปฏิบัติ ทั้งครูและนักเรียนจะมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน นักเรียนจะมีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน การคิดทบทวน หรือการสร้างงานศิลปะ การแก้ไขผลงานศิลปะ เป็นต้น การออกแบบให้การเรียนแบบร่วมมือในลักษณะนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินที่มีประโยชน์ เพราะสมาชิกต้องกำหนดหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน ระยะเวลาในการทำงาน ในขณะที่ครูต้องกำหนดลักษณะของชิ้นงาน เกณฑ์ในการประเมิน และมาตรฐานของการประเมินอย่างชัดเจน

16. การประเมินสามารถเพิ่มเกณฑ์เพื่อการตัดสินใจได้อีก ระหว่างการเรียนการสอน ผู้เรียนจะให้ความสนใจและมีปฏิกิริยาตอบสนองไปในทางใดทางหนึ่งต่อเกณฑ์การประเมินผลงานที่ครูได้ตั้งไว้ หากเป็นเพื่อการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแนวความคิดใหม่ ๆ และยังเป็น การให้โอกาสนักเรียนได้แก้ไข ปรับปรุง และประเมินคะแนนตนเองใหม่ให้มีความเที่ยงตรงมากขึ้น หลังจากที่ได้พิจารณาแล้วว่า ที่ผ่านมาเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (นั่นคือ ไม่มีสิ่งใดถูกหรือผิด)

17. การประเมินต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีวิธีการประเมินที่เป็นระบบ ครูควรระบุหน้าที่ของผู้ประเมิน และตั้งคำถามแต่ละประเด็นให้ชัดเจน ใช้หนึ่งคำถามต่อหนึ่งประเด็น หรือมีตัวอย่างหรือภาพประกอบ เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจ และสามารถเปรียบเทียบแนว

ความคิดได้ การประเมินที่มีการออกแบบวางแผนไว้ดีจะช่วยให้ครูเตรียมข้อมูลที่พร้อมสะท้อนให้เห็นสภาพของผู้เรียน เช่น เวลาในการประเมิน เงื่อนไขหรือกระบวนการต่าง ๆ ความครอบคลุมของเนื้อหา ความคาดหวังในความสามารถของผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้น การให้คะแนนและคำน้ำหนักรวม ตลอดจนความสามารถในลักษณะต่าง ๆ ในมิติต่าง ๆ ของผู้เรียนที่เกิดขึ้น

18. การประเมินทำให้ครูทราบผลของการจัดการเรียนรู้ที่ตนใช้ และได้เทคนิคประเมินที่ดีที่สุด เพราะการประเมินในรายวิชาศิลปะที่มีคุณภาพ จะทำให้ได้เทคนิคใหม่ ๆ อันนำไปสู่การพัฒนาความรู้และกระบวนการเรียนการสอนที่มีหลักเกณฑ์ทางวิชาการมากขึ้น

เครื่องมือและวิธีการประเมินในศิลปศึกษา

เครื่องมือและวิธีการในการประเมินที่ช่วยให้ผู้สอนได้เข้าใจในเส้นทางการเรียนรู้ ทำที่การแสดงผลของผู้เรียน มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดพัฒนาการความก้าวหน้าในตัวผู้เรียนยิ่งขึ้น เครื่องมือสำหรับการประเมินพัฒนาการในการเรียนรู้ศิลปะประเภทต่าง ๆ มีดังนี้

1. การแสดงออกของผู้เรียนเป็นฐานในการประเมิน (Performance-based assessment) ที่เรียกว่า การประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) ได้แก่

1.1 การบันทึก (Journals, diaries หรือ learning logs) ครูส่วนใหญ่ยังไม่ใช้เครื่องมือนี้ เพราะนิยมการประเมินไปเน้นที่ปลายทางคือ การตรวจผลงานศิลปะ มากกว่าการให้ความสำคัญในกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานศิลปะ (เน้นที่ product มากกว่า process)

Journals สามารถบันทึกได้เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนในแต่ละครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถช่วยสะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียน การได้ทบทวนกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นของผู้เรียนตามเป้าหมายของการเรียนรู้ทั้ง 3 ส่วนคือ ความรู้ ความคิด (Knowledge - cognitive domain) อารมณ์ความรู้สึก (Feeling and emotional - affective domain) และ ทักษะพฤติกรรม (Skills - psychomotor domain) รูปแบบของการเขียนบันทึกอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนและเป้าหมายของครูผู้สอน ตัวอย่างการให้ประเด็นที่ครอบคลุมทั้ง 3 ส่วน สำหรับการบันทึก เช่น 1) บทเรียนที่สำคัญที่สุดในวันนี้คืออะไร 2) ได้รับแรงบันดาลใจจากอะไรในการสร้างงานศิลปะ 3) ชอบผลงานของเพื่อนคนใด อะไรในผลงานของเพื่อนที่เราชื่นชอบเป็นพิเศษ 4) ทักษะใดที่เราภูมิใจมากที่สุด 5) ปัญหาอุปสรรคในการทำงานสำหรับครั้งนี้คืออะไร และ 6) ครั้งต่อไปเราจะเปลี่ยนแปลง

วิธีการ/เทคนิคหรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

การบันทึกควรจำกัดเวลาเพียง 3-5 นาที ไม่ควรมีประเด็นบันทึกหลายข้อ โดยพิจารณาจากการเรียนในวันนั้นว่ามีจุดเด่นเป็นอย่างไร หรืออาจจะบันทึกประเด็นสั้น ๆ แต่ละครั้งรวมกันไว้ในสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning logs) ผู้สอนสามารถประเมินรายคาบ แล้วประเมินพัฒนาการการบันทึกของผู้เรียนอีกครั้งเมื่อสิ้นสุดเทอม ที่สำคัญคือ ผู้สอนต้องสะท้อนผลการประเมินกลับให้ผู้เรียน และควรเสนอแนะบางประเด็นด้วย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการบันทึกที่ดีต่อไป

Learning logs เป็นบันทึกประจำวันที่สะท้อนสิ่งที่กำลังเรียนรู้ว่า เกิดการเรียนรู้อะไร และอย่างไร ซึ่งช่วยส่งเสริม Metacognition สร้างความมีระเบียบวินัยส่วนตนให้กับผู้เรียนเป็นอย่างดี ครูควรแนะนำให้ผู้เรียนแต่ละคนเก็บสมุดบันทึกการเรียนรู้ที่สะท้อนความก้าวหน้าพัฒนาการของตนเอง เป็นการบันทึกรายงานสะสมความคืบหน้าตลอดทั้งภาคเรียน เป็นเหมือนชุดสมุดบันทึกการเรียนรู้ประจำตัวตลอดภาคการศึกษา สามารถเขียนได้ตลอดเวลา และยังมีประโยชน์ในการช่วยเตรียมตัวสำหรับการสอบ ไม่ใช่การเขียน “ครั้งเดียว” เมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษาเท่านั้น

1.2 แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) การใช้แฟ้มสะสมงานทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนของผู้สร้างงานศิลปะ (Who am I?) และความสามารถในการสร้างงานศิลปะ (What can I do?) แฟ้มสะสมงานในยุคดิจิทัล ผู้สอนสามารถเปิดกว้างให้จัดทำในรูปแบบ Computer-based portfolios มากขึ้น ในกรณีที่โรงเรียนมีความพร้อมในอุปกรณ์ไอทีต่าง ๆ สำหรับนักเรียนที่ไม่มีคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟน

เครื่องมือการประเมินชนิดนี้สามารถประเมินระดับคุณภาพ ศักยภาพ ประสิทธิภาพ สุนทรียภาพ ในการออกแบบสร้างสรรค์แฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียนได้อย่างดี การเริ่มต้นเชิญชวนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเส้นทางในการเรียนรู้ของตนเอง ก็เป็นเงื่อนไขในสร้างคุณภาพของผู้เรียนได้ ในบางครั้งอาจมีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการสะสมผลงานของตนเองในแฟ้มสะสมผลงานการบอกเล่าพัฒนาการทางความคิด ทักษะ และสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นในการสะสมงาน ก็สามารถสร้างแรงบันดาลใจซึ่งกันและกันได้

1.3 สมุดร่างภาพ (Sketchbook) ในอดีตสมุดร่างภาพเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับศิลปินและนักออกแบบ ซึ่งใช้บันทึกการสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว และพัฒนาความคิดผ่านกระบวนการวาดภาพและผ่านการบันทึกย่อ ในปัจจุบันสมุดร่างภาพเป็นส่วนสำคัญในการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้สอน

การประเมินความคิดและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเริ่มเรียน และเป็นเสมือนเป็นบันทึกส่วนตัวของนักเรียน นักศึกษาที่บันทึกเส้นทางความคิด บันทึกกระบวนการเทคนิคของศิลปิน จดบันทึกการเรียนรู้ ร่างภาพ ระบายสี ทดลองสื่อเทคนิค สีใหม่ ๆ ก่อนที่จะลงมือทำงานจริง วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ ปลอดภัย และยังสามารถเก็บผลการทดสอบสี เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อการอ้างอิงในภายหลังได้อีก หากผู้สอนแนะนำให้เรียนมีสมุดร่างภาพตลอดการเรียนรู้ศิลปะ จะช่วยให้ผู้สอนเห็นพัฒนาการของการเรียนรู้ตลอดหมดได้อย่างดี (Planning and growth) แทนที่จะใช้เป็นแผ่น ๆ เป็นชิ้น ๆ ในแต่ละชั่วโมงก็อาจเกิดการสูญหายในภายหลังได้ ซึ่งนักเรียนประถมศึกษา มักใช้หรือได้รับกระดาษบาง ๆ ที่ง่ายสำหรับร่างภาพเป็นชิ้น ๆ ทั้ง ๆ ที่ชิ้นกระดาษเหล่านั้นเป็นบันทึกสำคัญในการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนได้อย่างดี ยิ่ง ดังนั้น หากครูเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนสร้างสมุดร่างภาพด้วยตนเอง ก็จะทำให้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการบันทึกผลงานของตนเองมากขึ้น

สมุดร่างภาพของนักศึกษาศิลปะในมหาวิทยาลัย นอกจากจะมีบันทึกการร่างความคิดของตนเองแล้ว ยังมีการเขียนสะท้อนถึงศิลปินที่ชื่นชอบ การโต้ตอบความคิดของศิลปิน (Reflection) การสะท้อนความคิดของผู้สอน และการสรุปขั้นตอนของการทำงานของตนเอง (Visual journals) ด้วย

1.4 นิทรรศการ (Exhibition) การแสดงผลงานในนิทรรศการเป็นเครื่องมือประเมินที่ใช้ประเมินผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมมากที่สุดเครื่องมือหนึ่ง การมีรายวิชานิทรรศการหรือมีการจัดนิทรรศการศิลปะในหลักสูตรสามารถช่วยประเมินระดับสุนทรียภาพในตัวผู้เรียนได้อย่างครบวงจร ไม่ว่ารูปแบบของการจัดนิทรรศการ และทักษะในการจัดนิทรรศการ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้สึกในการรับรู้ความสามารถของตนเองมากขึ้น โรงเรียนส่วนมากได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้การจัดนิทรรศการด้วยการจัดแสดงผลงานศิลปะของตนเอง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการมีส่วนร่วมในสาธารณชนอีกทั้งเกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนอีกด้วย ส่งผลให้ครูและโรงเรียนมีชื่อเสียงและกลุ่มครูอาจารย์ทางศิลปะเองอาจได้รับการพิจารณาเรื่องงบประมาณเพิ่มเติมสำหรับจัดกิจกรรมเช่นนี้อีกในคราวต่อไป

1.5 การอภิปรายในชั้นเรียน (Class discussion) เป็นการเรียนรู้ที่ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการประเมิน ที่ผู้สอนสามารถประเมินการเรียนรู้ได้ทั้งคุณภาพและคุณสมบัติของผู้เรียนในระหว่างดำเนินการอภิปราย เช่น ความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของผู้เรียน การตั้งประเด็นการอภิปรายอาจมาจากผู้สอนด้วยคำถามปลายเปิดหรือผู้เรียนที่มีความสนใจที่จะเสนอประเด็นอภิปรายขึ้นมาเองก็ได้ ทั้งนี้มีเป้าหมายคือการพัฒนาความรู้และทักษะที่สำคัญและการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การโต้ตอบ การสนทนาในวงอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองขยาย

ความคิดได้อย่างหลากหลายกว้างขวาง พัฒนาความสามารถในการสื่อสารความคิดและความหมายอย่างชัดเจน พัฒนานิสัยในการเรียนรู้ร่วมกัน และได้พัฒนาทักษะในการสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ ทั้งนี้การจัดกระบวนการอภิปรายที่น่าสนใจที่สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนคุณภาพและคุณสมบัติของตนเอง ภายหลังเสร็จสิ้นการอภิปรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การอภิปรายโดยใช้กระบวนการ World Cafe ในชั้นเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความน่าสนใจได้มาก ผู้เรียนสะท้อนถึงการได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการพูดคุยที่มีความเป็นอิสระ เกิดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหา แนวความคิด และพัฒนาคุณภาพในการพูด-การฟังของตนเองในแต่ละรอบที่เคลื่อนหมุนเวียนไปที่ละกลุ่มที่มีประเด็นการอภิปรายที่แตกต่างกัน

2. การประเมินโดยใช้คะแนนและการตัดสิน (Scoring and judging strategies)

เป็นวิธีการประเมินแบบดั้งเดิม (Traditionally assessment) แต่หากนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการแบบใหม่ ๆ และบูรณาการร่วมกันกับบางเครื่องมือ ก็จะช่วยให้อวิธีการแบบดั้งเดิมมีความหมายใหม่และน่าสนใจมากขึ้น ได้แก่

2.1 การวิพากษ์วิจารณ์ (Critiques) การประเมินผู้เรียนโดยการพิจารณาความสามารถในการวิจารณ์เป็นการประเมินที่เห็นตามสภาพจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง นำมาประเมินได้ทั้งการพูด (Oral critique) และการเขียน (Written critique) ใช้วิธีการทั้งแบบเดี่ยว หรือกลุ่ม (Group critique) โดยที่ผู้สอนต้องมีเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างรอบด้านหรือประเมินการวิจารณ์ในเฉพาะด้าน (ใช้ Scoring rubric มาช่วยในการสร้างเกณฑ์ประเมิน) เกณฑ์ที่สามารถนำมาพิจารณาในการวิจารณ์ได้แก่ การแสดงความคิด (Cognitive learning) ประเด็นความรู้ทางทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ (Art criticism theories) และประเด็นด้านคุณภาพและคุณลักษณะเท่าที่การมีปฏิสัมพันธ์ในขณะวิจารณ์ (Qualities and interactions)

2.2 เกณฑ์การให้คะแนน (Scoring rubrics) เกณฑ์การประเมินช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคาดหวังของการทำงานมากขึ้น เพราะมีเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน Scoring rubrics มีหลายรูปแบบ ขั้นตอนในการพัฒนาตารางรูบริก คือ การกำหนดมิติข้อมูลที่สำคัญของผลการดำเนินงานที่จะได้รับการประเมินให้อยู่ในคอลัมน์ซ้ายสุดของตาราง เช่น ความรู้ ทักษะ หรือคุณลักษณะนิสัย จากนั้นให้ตัดสินใจว่าจะกำหนดจำนวนระดับประสิทธิภาพเป็นตัวเลข เช่น 5 4 3 2 1 ซึ่งจะเท่ากับจำนวนคอลัมน์ทั้งหมด ขั้นตอนต่อมาคือ การให้คำอธิบายที่แตกต่างกันตามลำดับตัวเลขที่กำหนดระดับประสิทธิภาพ เป็นการจัดกลุ่มระดับของความรู้ ระดับทักษะความสามารถของผลงาน หรือคำอธิบายที่สะท้อนพฤติกรรมของลักษณะคุณภาพ

ด้านใน ในขั้นนี้สามารถให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์ได้โดยเขียนอธิบายข้อกำหนดของผลงานที่คาดหวัง คือ ผลงานที่สำเร็จจะมีคำอธิบายอย่างไร และผลงานที่ไม่ประสบความสำเร็จมีลักษณะอย่างไร โดยทั่วไป การประเมินในวิชาศิลปะใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 เกณฑ์การประเมินทั่วไป (General rubric) เกณฑ์ชนิดนี้กำหนดลักษณะที่คาดหวังของงานศิลปะแบบกว้าง ๆ การระบุกว้าง ๆ เช่น “เทคนิค” หรือ “งานฝีมือ” ที่ต้องการเห็นความสำเร็จผู้เรียน ข้อดีของเกณฑ์แบบนี้ คือ ผู้สอนสามารถสร้างความเข้าใจและพัฒนาเกณฑ์คุณภาพนี้และสามารถใช้ซ้ำได้เสมอ แต่เนื่องจากที่เกณฑ์แบบนี้ไม่ได้เฉพาะเจาะจงคุณภาพของแต่ละกิจกรรมที่เรียนจึงอาจเป็นจุดอ่อนได้

2.2.2 เกณฑ์การประเมินเฉพาะ (Specific rubric) เกณฑ์ชนิดนี้มีความเฉพาะเจาะจงที่ชัดเจนมากขึ้น สำหรับการทำกิจกรรมศิลปะในแต่ละครั้ง ผู้เรียนเห็นความคาดหวังของงาน และกำหนดเป็นความสำเร็จของตนเองได้อย่างชัดเจน ส่วนผู้สอนก็สามารถประเมินลำดับคุณภาพได้ง่ายมากขึ้น แต่ข้อที่เป็นจุดอ่อน (ซึ่งเป็นจุดที่พัฒนาศักยภาพของครูได้) คือ ผู้สอนต้องพัฒนาเกณฑ์ขึ้นใหม่สำหรับการสอนในแต่ละครั้ง ก็เพราะต้องการสร้างความเฉพาะเจาะจงของความคาดหวังในความสำเร็จของกิจกรรมนั่นเอง ซึ่งส่งผลให้อาจใช้เวลานานในการสร้างเกณฑ์

2.2.3 เกณฑ์การประเมินแบบแยกส่วน (Analytic rubric) ใช้ลักษณะเหมือนการวิเคราะห์องค์ประกอบประเมินให้แยกย่อยตามลักษณะของงานที่จะประเมิน มีการบรรยายแยกย่อยคุณภาพของผลการปฏิบัติงาน แบ่งออกเฉพาะด้านเฉพาะประเด็น มีองค์ประกอบในการประเมินมากขึ้น เช่น ในชั้นเรียนการวาดภาพระบายสีทิวทัศน์ ผู้สอนมีเกณฑ์ที่คาดหวังในผลงานของผู้เรียนที่แสดงถึง (1) ภาพส่วนหน้า ส่วนกลาง และส่วนหลัง (2) บรรยากาศในภาพ และ (3) ความทับซ้อน ขนาด สัดส่วนในภาพ ดังนั้น จึงต้องสร้างเกณฑ์เพื่อประเมินประเด็นทั้ง 3 ด้านแยกออกจากกัน ซึ่งเป็นข้อดีคือ สามารถเชื่อมโยงรายละเอียดของการสอนกับการประเมินด้วยกันได้ และนักเรียนสามารถประเมินงานของตนเองได้ด้วย

2.2.4 เกณฑ์การประเมินแบบองค์รวม (Holistic rubric) จะเป็นการรวมประเด็นต่าง ๆ ที่แยกย่อยแบบ Analytic rubric มารวมเข้าด้วยกันเป็นเกณฑ์ระดับคุณภาพเพื่อประเมิน เช่น รวมทั้งภาพส่วนหน้า ส่วนกลาง ส่วนหลัง บรรยากาศในภาพ และความทับซ้อน ขนาด สัดส่วนในภาพ เข้าไว้ด้วยกันเป็นเรื่องเดียว (Global scoring) ข้อดีคือ ผู้สอนประเมินผลงานได้อย่างรวดเร็ว และผู้เรียนได้รับคะแนนเพียงครั้งเดียวสำหรับผลงานศิลปะแต่ละชิ้นที่ทำ ส่วนข้อจำกัดคือ ผู้เรียนจะไม่ทราบ จุดควรปรับปรุงหรือจุดที่มีคุณภาพ เนื่องจาก

เกณฑ์แบบนี้ไม่ได้แบ่งองค์ประกอบหรือลักษณะที่สำคัญที่ต้องการประเมินไว้

2.2.5 เกณฑ์การประเมินแบบ Single point rubric เกณฑ์แบบนี้คล้ายคลึงกับ Analytic Rubric คือ ความคาดหวังที่สร้างเป็นเกณฑ์เพื่อการประเมินนั้นจะแบ่งเป็นด้านของลักษณะที่สำคัญที่จะประเมิน แต่ที่ต่างกันคือเกณฑ์จะอธิบายเฉพาะคุณภาพความคาดหวังที่จะประเมินเท่านั้น (ตัวอย่างในตาราง 1 จะระบุความคาดหวังในตัวผู้เรียน คือ ความชำนาญ) และจะเว้นช่องว่างไว้สำหรับให้ผู้สอนเขียนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมหากด้านนั้นต่ำกว่าเกณฑ์คุณภาพ (ต้องปรับปรุง) หรือเหนือกว่าความคาดหวังมาก ๆ (ความก้าวหน้า/ความพิเศษ)

ตาราง 1 ตัวอย่างตารางการประเมินแบบ Single point rubric

ประเด็นลักษณะของผลงาน	ต้องปรับปรุง	ความชำนาญ	ความก้าวหน้า/ ความพิเศษ
ระยะการจัดวางภาพ ใกล้		การจัดวางภาพมีระยะใกล้	
กลาง ใกล้		กลาง ใกล้ อย่างชัดเจน	
บรรยากาศ		มีการสร้างบรรยากาศในภาพ	
ความทับซ้อน ขนาด สัดส่วน		มีความหลากหลายของขนาด และรูปแบบในการวางภาพ	

3. การประเมินแบบย่อย

การประเมินผลย่อย การประเมินผลระหว่างการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาและเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนคุณภาพของการจัดกระบวนการการเรียนรู้ของผู้สอน และระบบการจัดการเรียนการสอนทั้งระบบด้วย คือ บรรยากาศ เพื่อนร่วมชั้น สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน พื้นหลังและปัจจัยภายในของผู้เรียน ในอันที่จะทำให้เกิการพัฒนาต่อไปหรือเกิดสภาวะการกระตุ้น ผู้สอนสามารถออกแบบเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อประเมินผู้เรียนได้หลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างเครื่องมือและวิธีการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประเมินทางศิลปศึกษา มีดังนี้

3.1 ประเภทดบันทึก (Note card strategies) มีเครื่องมือต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 แผ่น Exit slip/ exit ticket เป็นการบันทึกสั้น ๆ หรือเป็นใบรายการตรวจสอบในประเด็นสำคัญ ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการสอน การทำกิจกรรม ก่อนที่นักเรียนจะออกจากห้องเรียน หรือออกจากกลุ่ม เช่น การเรียนรู้ที่ได้รับในวันนี้ สิ่งที่น่าสนใจในการเรียนครั้งนี้ ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน สิ่งที่จะอยากรับบอกเพื่อนหรือผู้สอน หรือให้บอกสิ่งที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตของเราในอนาคต (ในบางประเด็นอาจนำไปติดบอร์ดเพื่อร่วมรับรู้ซึ่งกันและ

กันได้) ซึ่งเป็นวิธีการประเมินที่ช่วยให้ครูและนักเรียนรับรู้ผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างรวดเร็ว ใช้ระยะเวลาสั้น เกิดประโยชน์และน่าสนใจสำหรับทั้งสองฝ่าย วิธีการนี้จะมีจุดอ่อนคือ ขาดในเชิงการแสดงความคิดเห็นแบบบรรยาย ซึ่งผู้สอนต้องนำมาประมวลรวบรวมเพื่อการพัฒนาต่อไป

3.1.2 การใช้ Visual map และแผนผังความคิด (Mind mapping) เพื่อประเมินการจัดระบบงานและระบบความคิด ด้วยการให้นักเรียนระบุขั้นตอนของกิจกรรมเพื่อเสนอขั้นตอนทางเลือกอื่น ๆ ที่เหมาะสมและปลอดภัยมากกว่า และนำไปติดบอร์ด เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาเทคนิคกระบวนการวิธีของตนเองกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

3.1.3 บันทึกการสะท้อนผลการเรียนรู้ในเชิงคุณภาพ ในรูปแบบ Note taking ในสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Journals, logs, dairies)

3.2 การประเมินและการเรียนรู้ที่ดำเนินไปพร้อมกัน

3.2.1 การสะท้อน (Reflections) ทั้งความคิด อารมณ์ความรู้สึก และการกระทำ ใช้รูปแบบการสะท้อนแบบการบันทึก การพูด รายบุคคล หรือ สะท้อนในกลุ่มย่อย หรือทั้งชั้นเรียน

3.2.2 การสังเกต (Observations) ผู้สอนสังเกตนักเรียนและชั้นเรียนโดยตรง และหากแนะนำให้ผู้เรียนสังเกตตนเองทั้งอารมณ์ความรู้สึก ความคิด และการกระทำ ในระหว่างเรียนไปด้วย ก็จะเป็นการฝึกความละเอียดและการมีสติให้แก่ผู้เรียน และยังเป็นข้อมูลให้ผู้เรียนได้บันทึก หรือสะท้อนตนเองในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มได้

3.2.3 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) เพื่อการประเมินผู้เรียนในการคิดทั้งระดับพื้นฐาน จนถึงการคิดที่ซับซ้อน สร้างสรรค์ โดยครูอาจสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งเชิงบวกและลบ ใช้การตั้งคำถาม การแก้ปัญหา การตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการวิเคราะห์แยกแยะ และสังเคราะห์ สร้างสรรค์เนื้อหาเรื่องราวใหม่ ๆ ทางศิลปะเพื่อการเลือกและการตัดสินใจก่อนที่จะลงมือทำผลงานจริง เป็นต้น

3.2.4 การสัมภาษณ์ (Interviews) ใช้ประเมินเพื่อค้นหาศักยภาพ เพื่อการช่วยเหลือกระตุ้น การคิด การค้นพบมุมมองใหม่ ๆ

3.2.5 การสนทนา (Dialogue) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอย่างแพร่หลาย และมีประสิทธิภาพที่สามารถสะท้อนความสามารถของผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะประเมิน

การสะท้อนการคิดหลากหลายระดับ การแสดงเหตุผล อีกทั้งยังใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ เงื่อนไขการสนทนาที่มีประสิทธิภาพนั้นจะอยู่ที่การฟังอย่างตั้งใจอย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงถึงการเคารพในวงสนทนา ได้แก่ ผู้พูด ฟังโดยไม่ด่วนตัดสินหรือแทรกความคิดเห็นขณะที่เพื่อนยังพูดอยู่ในกระบวนการสนทนาแบบนี้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะใช้กระบวนการสังเกตตนเองอย่างยิ่งยวดในขณะที่ทำการสนทนา ทำให้เกิดบรรยากาศแบบมีส่วนร่วม สร้างโครงสร้างวัฒนธรรมของความรู้จากนามธรรมไปสู่รูปธรรม และเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น

3.2.6 การประเมินตนเอง และการประเมินเพื่อน (Self and peer assessment) เป็นการประเมินที่มีแนวโน้มที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยการเรียนรู้ของคนยุคใหม่ค่อนข้างสูง เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นที่การรับผิดชอบตนเองและสังคม เป็นประโยชน์ในการพัฒนาขีดความสามารถที่สำคัญของผู้เรียน เช่น การรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น การพัฒนาความเข้าใจเรื่องเกณฑ์การประเมิน ค่านิยม และการตัดสินใจของตนเอง และสะท้อนถึงการพัฒนาทักษะที่สำคัญในเกณฑ์การประเมินการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินแบบใด ๆ ก็ตาม มีข้อพิจารณา ดังนี้

1) การประเมินจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของผู้เรียน ทั้งในระหว่างกระบวนการและในผลงานศิลปะ ซึ่งมีที่มาของข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น การสังเกตทั้งจากครู ผู้เรียนเพื่อนร่วมชั้น การสนทนา การตอบคำถาม ฯลฯ

2) ครูเป็นผู้อำนวยการในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ นักเรียนได้ประโยชน์ในการเรียนรู้การประเมินตนเอง และเรียนรู้ที่จะอธิบายกระบวนการคิดของตนเองในการสร้างงานศิลปะ

3) ผู้เรียนควรได้รับทราบเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการทำงานเชิงบวกอย่างชัดเจนก่อนที่เริ่มปฏิบัติงาน และนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์การประเมินเพิ่มเติมได้

4) ครูควรสื่อสารผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างชัดเจน

5) ผลสะท้อนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจน จะมีประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครู และการปรับปรุงผลงานศิลปะของผู้เรียน

6) การประเมินผลที่สะท้อนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาปรับปรุงตนเอง มีประโยชน์มากกว่าการตัดสินให้คะแนนเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงาน

7) ครูศิลปะควรให้ผลการประเมินผู้เรียนในการบรรยายเชิงพรรณนาควบคุมไปกับคะแนน หรือแบบแจ้งเกรด A B C ไม่ควรแจ้งผลเฉพาะคะแนนหรือตัวอักษรอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม การประเมินขึ้นอยู่กับบริบทของระดับหลักสูตร และปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและการรับรู้ของสังคมโดยทั่วไปจะเข้าใจถึงการประเมินศิลปะที่ครอบคลุมทั้งเนื้อหาทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งแต่เดิมความเข้าใจว่า ศิลปะ คือ การได้มาซึ่งผลงานศิลปะ และจะเน้นการประเมินเฉพาะผลงานศิลปะของผู้เรียนเท่านั้น และให้ความสำคัญกับกระบวนการค่อนข้างน้อย

เนื้อหาสาระหลักทางศิลปศึกษาที่ครอบคลุมทั้ง 4 สาระนั้น ผู้สอนต้องให้ความสำคัญในการประเมินทุกสาระ กล่าวคือ ในสาระการปฏิบัติงานศิลปะ (Studio Arts) คือการได้มีส่วนร่วมใช้สื่อวัสดุต่าง ๆ การแสดงความคิดสร้างสรรค์ได้เสริมสร้างบุคลิกลักษณะการแสดงออก อีกทั้งได้บูรณาการความรู้และทักษะในหลักการและผลงาน เชื่อมโยงไปถึงการได้เรียนรู้ขณะที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะ (Art criticism) มีความสามารถในการอธิบาย วิเคราะห์ การตีความหมาย ส่งเสริมความสามารถมุมมอง ทักษะคิด ค่านิยมทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ในกิจกรรมที่ประเมินอารมณ์ความรู้สึกและความแตกต่างของผลงานศิลปะ และสาระทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art history) ที่ผู้เรียนถูกตั้งคำถามเพื่อทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ การมีส่วนร่วมของศิลปินและศิลปะชิ้นเอกที่สำคัญของโลก การเรียนรู้เรื่องการเป็นที่ยอมรับความแตกต่างทางศิลปวัฒนธรรมและผลกระทบที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกัน ก็ควรได้รับการส่งเสริมให้มีทักษะในการทำความเข้าใจ ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เป็นต้น การจับคู่การประเมินของสาระศิลปะอาจจะช่วยให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพของการเรียนของตนเองมากขึ้น เช่น ประวัติศาสตร์ศิลปะและการวิจารณ์ศิลปะ สุนทรียศาสตร์และผลงานศิลปะ ด้วยการสร้างเกณฑ์การประเมินที่เหมาะสมจะช่วยให้สามารถประเมินผลได้ว่าผู้เรียนรู้อะไรบ้าง ดังนั้นการประเมินผู้เรียนด้วยเครื่องมือวิธีการที่สอดคล้องกับแต่ละสาระ จะสามารถบอกได้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพัฒนาการทางอารมณ์ความรู้สึก สุนทรียภาพในสาระทางศิลปะเหล่านี้มีอย่างน้อยเพียงใด

กับดักของการประเมิน

มีคำพูดที่เคยได้ยินว่าการประสบความสำเร็จในการสอนใด ๆ คือ “สอนสิ่งใด จงวัดสิ่งนั้น” ดังนั้นควรระมัดระวังเรื่องการประเมินที่ผิดไปจากวัตถุประสงค์เพราะผลการประเมินจะสะท้อนสิ่งที่ไม่เป็นจริงจากกระบวนการเรียนการสอนเพราะกลายเป็นว่าผู้เรียนให้ข้อมูลย้อนกลับที่ไม่ถูกต้อง นี่ก็กับดักที่เป็นอันตรายต่อการพัฒนาการเรียนรู้ และกับดักอีกประการ-

หนึ่งของการเรียนศิลปะ คือ การใช้แบบทดสอบชนิดที่ให้เลือกคำตอบเดียว กับดักนี้เป็นการประเมินการเรียนรู้แบบผิวเผิน และอาจจะเลยไปถึงการลบเลือนความคิดสร้างสรรค์ความสามารถในการวิเคราะห์ ตีความ และการแสดงออกที่บ่งบอกเอกลักษณ์เฉพาะตนของผู้เรียนได้อีกด้วย ครูที่มีประสิทธิภาพจะหาวิธีการที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น การให้สอบแบบเลือกคำตอบเดียว หรือการตรวจผลงานศิลปะที่ผู้เรียนทำไม่สำเร็จ ก็ไม่สามารถประเมินความเป็นผู้เรียนได้ทั้งหมด

บทสรุป

เหตุใดจึงต้องมีการประเมิน? ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานพอที่จะทำความเข้าใจกับเนื้อหาความรู้ใหม่ ๆ หรือไม่? จุดแข็งและจุดอ่อนของผู้เรียนมีอะไรบ้าง? และจากผลการประเมินบอกอะไรกับเราบ้าง? เราจะช่วยผู้เรียนวางแผนในการเรียนรู้ได้อย่างไร? คำถามเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปสู่คำตอบ และจบด้วยคำถามใหม่ต่อไป การพัฒนาการเรียนรู้ คือ การพัฒนามนุษย์ การประเมินการเรียนรู้กับการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องเดียวกัน ดำเนินไปพร้อมกัน การจะทำให้ชั้นเรียนมีชีวิตชีวามากขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้สอน ผู้สอนต้องพิจารณาปรับเปลี่ยนวิธีการและเครื่องมือให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไร การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง วิธีการนี้ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคใหม่ รวมทั้งข้อมูลการประเมินผู้เรียนที่รวบรวมจากเครื่องมือหลากหลาย เช่น สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Logs) ตลอดการภาคการศึกษา การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ท้ายชั่วโมง (Reflective paper) การพูด (Oral reflection-check in and check out) ก็เป็นการประเมินที่ทำให้ครูเข้าใจเส้นทางการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้ครูการออกแบบการจัดการเรียนรู้ต่อไป ความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องของ “เครื่องมือในการประเมิน” และ “การออกแบบกระบวนการเรียนรู้” สะท้อนให้เห็นคุณภาพของเครื่องมือการประเมินด้วย เมื่อวิชาศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาครบทุกด้านทั้งความรู้ ทักษะความสามารถ และลักษณะนิสัย ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความเป็นมนุษย์ด้วยกันลึกซึ้งมากขึ้น การให้ความสำคัญในการประเมินกระบวนการจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่ทำให้เข้าใจและสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนมากขึ้นกว่าการใช้การประเมินแบบดั้งเดิม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

พระไพศาล วิสาโล (2552). ศิลปะ สุนทรียภาพกับความเป็นมนุษย์. สืบค้นจาก <http://www.volun-teerspirit.org/?p=25875>

ภาษาอังกฤษ

Beattie D. K. (1997). *Assessment in art education*. Worcester, MA: Davis Publications, Inc.

Janet, C. (2013). *Plato's argument: Art is an imitation of an imitation*. Retrieved from <http://decodedpast.com/platos-argument-art-imitation-imitation/2990>

Macintosh, D. (2012). *Plato: A theory of forms*. Retrieved from https://philosophynow.org/issues/90/Plato_A_Theory_of_Forms

Eisner, E. (2002). *The arts and the creation of mind, what the arts teach and how it shows*. New Haven: Yale University Press.

.....

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.อริยพร คุโรตะ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
อีเมล: ariyaporn@kku.ac.th